

B
WF
UW

8229

Boardsel. afn. v
C III 35

Polaczone Biblioteki WFIS UW, IFIS PAN i PTF

U.8229

NA ETTINGER

39008229000000

PRZEBIEG WALK
STRAJKOWYCH
W LATACH 1923 — 1930.

LES GRÈVES EN POLOGNE AU COURS
DES ANNÉES 1923 — 1930

WARSZAWA

1931

NAKŁADEM GŁÓWNEGO URZĘDU STATYSTYCZNEGO
PUBLICATION DE L'OFFICE CENTRAL DE STATISTIQUE

8229

ODBITKA Z KWARTALNIKA „STATYSTYKA PRACY” WYDAWANEGO PRZEZ
GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ROK 1931.
ROCZNIK X. ZESZYT 3.

TIRÉ DE LA REVUE TRIMESTRIELLE „STATISTIQUE DU TRAVAIL”, PUBLIÉE PAR
L'OFFICE CENTRAL DE STATISTIQUE DE LA RÉPUBLIQUE POLONAISE. 1931.
X. ANNÉE. FASCICULE 3.

H-121776

JANINA ETTINGER

Przebieg walk strajkowych w latach 1923 — 1930

I. Przegląd ogólny ruchu strajkowego. Przyczyny i wyniki.

Największe natężenie walk zarobkowych w ruchu strajkowym przypada na r. 1923: w strajkach o płace brało w tym roku udział 92,5% ogółu strajkujących. Okres najsilniejszych walk zarobkowych zbiega się w ten sposób ze spadkiem waluty, postępującym w tempie coraz szybszym. Rozpatrując akcje strajkowe w 1923 roku kwartałami widzimy, że na ogólną liczbę

849 tysięcy strajkujących przypada na I kwartał — 65 tysięcy (w tem 60 tysięcy w strajkach o płace), na II kwartał — 95 tysięcy (w tem 78 tysięcy w strajkach o płace), na III kwartał — 263 tysiące (w tem 237 tysięcy w strajkach o płace) i na IV kwartał — 426 tysięcy (w tem 410 tysięcy w strajkach o płace), czyli że wzrost natężenia ruchu strajkowego postępował równoległe z wzmagającą się inflacją. Zbieżność tę ilustruje tabl. 1.

Tabl. 1. Ruch strajkowy a przebieg procesów inflacyjnych w 1923 r.

Mouvement gréviste et développement de l'inflation en 1923

Kwartały <i>Tri-mestres</i>	Przeciętne kwartalne — <i>Moyennes trimestrielles</i>				
	Liczba strajkujących w tys. <i>Nombre de grévistes en milliers</i>	Obieg pieniężny — <i>Circulation monétaire</i>		Wartość 100 marek polskich we frankach złotych <i>Valeur de 100 marks polon. en francs or</i>	Stopa dyskontowa <i>Taux d'escompte</i>
Wartość nominalna w miliardach marek <i>Valeur nominale en milliards de marks</i>		Różnica w porównaniu z poprzednim kwartałem w % <i>Différence en comparaison avec le trimestre précédent en %</i>			
I	21,6	1 309	+ 93,1	0,013	10
II	31,8	2 878	+ 119,9	0,0086	12
III	87,7	7 516	+ 161,2	0,0021	12
IV	142,0	67 223	+ 794,4	0,000184	40

Źródło: *Rocznik Ministerstwa Skarbu za rok 1924.*
Source: *Annuaire du Ministère des Finances 1924.*

Strajki ekonomiczne miały na celu wyższe płac nominalnych i dostosowanie ich do spadającej wartości pieniądza; przeważnie walki toczyły się o stosowanie do płac wskaźnika kosztów utrzymania i doprowadziły istotnie do przyjęcia tej zasady w większości przemysłów.

Konieczność walki o ruchomą skalę płac w okresie inflacji przyczyniła się, oprócz wzmocnienia się ruchu strajkowego, do lepszego zorganizowania się klasy robotniczej w związkach zawodowych, oraz do rozpowszechnienia umów zbiorowych, które nigdy potem nie były zawierane w takiej liczbie.

Tabl. 2. Umowy zbiorowe, zawierane przy pośrednictwie inspektorów pracy w latach 1922—1929

Contrats collectifs conclus par l'intermédiaire des inspecteurs du travail 1922—1929

Rok Année	Liczba zawartych umów zbiorowych Nombre de contrats collectifs conclus	Liczba robotników objętych umowami w tysiącach Nombre d'ouvriers couverts par ces contrats en milliers
1922	749	262
1923	1 190	806
1924	673	384
1925	229	358
1926	433	619
1927	523	297
1928	565	338
1929	336	120

Źródło: *Inspekcja Pracy w 1923—1929 roku.*
Source: *L'Inspection du Travail en 1923—1929.*

Rok 1923 jest okresem masowych wystąpień robotniczych, spotykamy tu szereg strajków bądź ogólnych w danej gałęzi przemysłu, bądź też powszechnych, w danym okręgu. Strajki te przypadają przeważnie na drugą połowę roku, w styczniu: 1 strajk — 16 tysięcy robotników (strajk powszechny na Śląsku Cieszyńskim); w styczniu - lutym: 1 strajk — 13 tysięcy robotników (fabryki włókiennicze w okr. białostockim); w maju: 2 strajki — 16 tysięcy robotników (fabryki włókiennicze w okr. białostockim, oraz strajk powszechny w Bydgoszczy); w czerwcu - lipcu: 1 strajk — 8 tysięcy robotników (warsztaty kolejowe w Małopolsce); w lipcu: 7 strajków — 158 tysięcy robotników (kopalnie nafty w Małopolsce, fabryki metalowe w Warszawie i w zagłębiu dąbrowskim, fabryki pończosnicze w Łodzi, fabryki włókiennicze w okr. łódzkim, tartaki w Małopolsce Wschodniej, oraz strajk powszechny na Śląsku Cieszyńskim); w lipcu - sierpniu: 1 strajk — 5 tysięcy robotników (przedsiębiorstwa budowlane w Warszawie); w sierpniu: 1 strajk — 6 tysięcy robotników (dozorcy domowi w Warszawie); we wrześniu: 2 strajki — 9 tysięcy robotników (robotnicy miejscy we Lwowie, oraz koleje państwowe węzła warszaw-

skiego); w październiku: 2 strajki — 191 tysięcy robotników (kopalnie węgla na Górnym Śląsku, oraz strajk powszechny na Górnym Śląsku) i w październiku - listopadzie: 3 strajki — 195 tysięcy robotników (kopalnie węgla w zagłębiu dąbrowskim i krakowskim, fabryki włókiennicze w okr. łódzkim, oraz powszechny strajk na kolejach państwowych). Strajkami masowymi było objętych ogółem 617 tysięcy robotników (73% ogółu strajkujących) z tego 607 tysięcy robotników (77% ogółu strajkujących o płace) strajkowało w strajkach, prowadzonych o wyższą płac lub też o stosowanie wskaźnika drożyznianego.

W 1924 r. ustosunkowanie się wzajemne głównych przyczyn walk strajkowych ulega znacznemu przesunięciu, mianowicie strajkujący w strajkach o płace stanowią w tym roku zaledwie 47% ogółu strajkujących, natomiast aż 48% strajkujących przypada na strajki o godziny pracy i inne warunki pracy, w czym 95% wynoszą strajkujący o nieprzedłużanie godzin pracy. Natężenie walk zarobkowych osłabło więc znacznie, w czym można dopatrywać się wpływu stabilizacji marki polskiej, która nastąpiła w drugiej połowie stycznia 1924 r. oraz, co za tem idzie, pewnej stabilizacji cen.

Z większych masowych ruchów strajkowych o płace w r. 1924 zanotować należy: w lutym - marcu strajki w fabrykach włókienniczych i w fabrykach pończosniczych w Łodzi, oraz w fabrykach juty w Częstochowie (ogółem 15 tysięcy strajkujących); w marcu ponowny strajk w fabrykach włókienniczych w Łodzi (6 tysięcy strajkujących); w maju - czerwcu strajk w fabrykach włókienniczych na Śląsku Cieszyńskim (8 tysięcy strajkujących); w lipcu strajk w rolnictwie w woj. pomorskim (5 tysięcy strajkujących); we wrześniu strajk w przem. naftowym w Małopolsce (11 tysięcy strajkujących); w październiku strajk w fabrykach włókienniczych w Żelowie (3 tysiące strajkujących) i w listopadzie - grudniu strajk w fabrykach włókienniczych okręgu łódzkiego (80 tysięcy strajkujących).

Ze strajków o nieprzedłużanie godzin pracy wymienić należy: w marcu - kwietniu strajk w kopalniach węgla w zagłębiach dąbrowskim, krakowskim i śląskim (95 tysięcy strajkujących); w lipcu - sierpniu strajk powszechny na Górnym Śląsku (157 tysięcy strajkujących) oraz w sierpniu strajk solidarności dla poparcia strajku na Górnym Śląsku w kopalniach węgla w zagłębiu dąbrowskim (6 tysięcy strajkujących).

Tabl. 3. Główne przyczyny strajków w latach 1923—1930
Causes principales des grèves en 1923—1930

Przyczyny strajków <i>Causes des grèves</i>	Liczba strajkujących — <i>Nombre de grévistes</i>							
	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930
Ogółem— <i>Total</i>	849 051	564 134	148 527	145 493	234 938	354 018	217 365	47 361
%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Żądania dotyczące: Revendication con- cernant:								
Plac — <i>Les salaires</i>	785 489	262 732	96 742	110 292	202 981	223 369	64 672	25 249
%	92,5	46,6	65,1	75,8	86,4	63,1	29,7	53,3
Godzin pracy— <i>Les heures du</i> <i>travail</i>	17 357	271 294	31 501	14 283	7 948	6 840	4 779	43
%	2,0	48,1	21,2	9,8	3,4	1,9	2,2	0,1
Innych warunków pracy — <i>Autres conditions du travail</i>					4 102	68 133	14 631	10 948
%					1,7	19,3	6,7	23,1
Uznania organizacji zawodo- wych.— <i>Reconnaissance</i> <i>d'organisations syndicales</i> . .	2 097	684	585	1 483	807	2 374	721	366
%	0,2	0,1	0,4	1,0	0,3	0,7	0,3	0,8
Nieredukowania personelu— <i>Révocation de la réduction</i> <i>du personnel</i>	—	4 552	2 843	3 399	3 542	1 975	2 094	5 528
%	—	0,8	1,9	2,4	1,5	0,6	1,0	11,7
Przyjęcia do pracy wydalonych pracowników— <i>Ré-</i> <i>intégration d'ouvriers con-</i> <i>gédiés</i>	17 068	3 809	3 588	3 355	4 988	11 821	10 067	1 559
%	2,0	0,7	2,4	2,3	2,1	3,3	4,6	3,3
Usunięcia kierownika — <i>Destitution du chef</i>	1 328	2 736	532	2 005	599	1 024	1 872	355
%	0,2	0,5	0,4	1,4	0,3	0,3	0,9	0,7
Strajki solidarności— <i>Grèves</i> <i>de solidarité</i>					588	4 669	148	440
%					0,3	1,3	0,1	0,9
Strajki polityczne i manifesta- cyjne— <i>Grèves politiques</i> <i>et démonstratives</i>	22 467	15 437	8 604	10 643	8 954	32 726	118 215	2 779
%	2,7	2,7	5,8	7,3	3,8	9,2	54,4	5,9
Strajki inne— <i>Autres grèves</i> . .	3 245	2 890	4 132	33	429	1 087	166	94
%	0,4	0,5	2,8	0,0	0,2	0,3	0,1	0,2

W r. 1925 natężenie ruchu strajkowego zmniejsza się bardzo znacznie: ogólna liczba strajkujących wynosi w tym roku 149 tysięcy wobec 564 tysięcy strajkujących w r. 1924 i 849 tysięcy w r. 1923. Na to tak znaczne osłabienie walk strajkowych wpłynęła zapewne w pewnym stopniu rozpoczynająca się w połowie tego roku recesja, poprzedzająca kryzys gospodarczy.

W r. 1925 na strajki o płace przypada 65% ogółu strajkujących. W roku tym spotykamy się poraz pierwszy ze strajkami, wynikłymi na skutek przeprowadzanej reorganizacji pracy w fabrykach, mianowicie w przemyśle włókienniczym w Łodzi zaczęto wprowadzać w większych zakładach pracę na 4 krosnach, zamiast jak dotychczas na 2 krosnach, co wy-

wołało szereg strajków, z których największy odbył się w Łodzi w lutym-naraz w 3 zakładach, obejmując 12 tysięcy robotników. Ze strajków o płace należy wymienić w tym roku: w marcu-kwietniu powszechny strajk w rolnictwie, strajkiem tym ogarnięte zostały województwa centralne, poznańskie i pomorskie, oraz śląskie, objął on 29 tysięcy robotników; w czerwcu-lipcu strajk w przem. budowlanym na Górnym Śląsku (3 tysiące strajkujących), oraz w lipcu-sierpniu strajk w przem. metalowym w Warszawie (16 tysięcy robotników). O przestrzeganie 8 godzinnego dnia pracy prowadzony był w sierpniu na Górnym Śląsku powszechny strajk w hutnictwie metalowym, który objął 12 tysięcy strajkujących. Poza temi większymi strajkami wymie-

nić jeszcze należy w październiku strajk demonstracyjny przeciwko redukcjom robotników w przemyśle naftowym: strajk ten ogarnął 8 tysięcy robotników.

W r. 1926 ruch strajkowy utrzymywał się na tym samym poziomie co w roku poprzednim, ogólna liczba strajkujących wynosiła 145 tysięcy, liczba zaś strajkujących w zatarzaniach o płace stanowiła 76% ogółu strajkujących. Ze strajków zarobkowych jako najważniejsze wymienić można: w styczniu-lutym, strajk tramwajarzy w Warszawie (4 tysiące robotników), w lutym strajk demonstracyjny w kopalniach węgla w zagłębiu dąbrowskiem o wyższą płacę i utrzymanie 8-godzinnego dnia pracy (7¹/₂ — tysiąca robotników), w czerwcu strajk w fabryce włókienniczej w Żyrardowie (5 tysięcy robotników), w czerwcu-lipcu strajk powszechny w Bydgoszczy (2 tysiące robotników), w lipcu strajk w przem. włókienniczym w Białymstoku (2¹/₂ tysiąca robotników), w sierpniu strajk w instytucjach miejskich użyteczności publicznej w Łodzi (4 tysiące robotników), w październiku-listopadzie strajk w fabrykach juty w Częstochowie (4 tysiące robotników) i w grudniu strajk w rafineriach nafty w Małopolsce (2 tysiące robotników). Z innych ważniejszych strajków wymienić należy strajk w fabryce włókienniczej w Żyrardowie z powodu reorganizacji pracy (przejście z pracy na 2 krosnach do pracy na 4 krosnach), strajk ten trwał od lipca do października i objął 5¹/₂ tysiąca robotników. Oprócz tego w maju 1926 r. jest do zanotowania, nieuwzględniony w ogłoszanych tablicach z powodu braku odpowiednich danych, częściowy powszechny strajk na terenie województw centralnych, południowych i Śląska, proklamowany dla poparcia akcji Marszałka Piłsudskiego.

Rok 1927 zaznacza się ponownym wzmożeniem się ruchu strajkowego, związanym zapewne z poprawą na rynku gospodarczym, znamionującą ten okres. Liczba strajkujących w r. 1927 wynosiła 235 tysięcy robotników, wobec 145 tysięcy strajkujących w r. 1926. Wzrósł też znacznie udział strajkujących w walkach zarobkowych, gdyż stanowi on w r. 1927 86% ogółu strajkujących, podczas gdy w roku poprzednim wynosił 76%.

Z ważniejszych strajków o płace w r. 1927 wymienić należy: w lutym-kwietniu powszechny strajk w hutach szkła na obszarze całego państwa (5 tysięcy robotników); w marcu powszechny strajk w przemyśle włókienniczym w okręgach: łódzkim, białostockim, i śląskim (86 tysięcy robotników), oraz strajk

w przemyśle metalowym w woj. kieleckim (2 tysiące robotników); w maju strajk w hutach i fabrykach metalowych w woj. kieleckim (6 tysięcy robotników); w maju-czerwcu strajk w przem. włókienniczym w okręgu białostockim (3 tysiące robotników); w czerwcu-lipcu strajk w przemyśle budowlanym w Warszawie (10 tysięcy robotników); w lipcu strajk w przemyśle budowlanym w Łodzi (3 tysiące robotników); w sierpniu strajk brukarzy we Lwowie (2 tysiące robotników); w sierpniu-wrześniu strajk w przemyśle włókienniczym w Żelowie (2¹/₂ tysiąca robotników); we wrześniu strajk w przemyśle budowlanym w Krakowie (5¹/₂ tysiąca robotników) i we wrześniu-listopadzie strajk w fabrykach juty w Bielsku (2 tysiące robotników).

Z innych ważniejszych strajków wspomnieć można o strajku w przemyśle włókienniczym w Łodzi (7 tysięcy robotników) w czerwcu 1927 r., wywołanym żądaniem zapłaty za soboty angielskie tyle co i za normalny dzień pracy (czyli za 8 godzin, a nie za 6 godzin), oraz o strajku manifestacyjnym w kopalniach nafty w lipcu tegoż roku (4 tysiące robotników) przeciw systemowi wyborów do rad gminnych.

Rok 1928, okres dużego ożywienia w życiu gospodarczym Polski, zaznacza się dalszym wzmożeniem się walk strajkowych: w walkach tych brało udział 354 tysiące robotników (w r. 1927, 235 tysięcy). W r. 1928 spotykamy się z szeregiem strajków w przemyśle włókienniczym okręgu łódzkiego, spowodowanych wprowadzeniem nowego regulaminu pracy i tabeli kar. Strajki te miały miejsce we wrześniu 1928 r. i objęły ogółem 53 tysiące robotników. Z większych walk zarobkowych wyszczególnić należy: w lutym-marcu strajk szewców w Kielcach (3 tysiące robotników), w maju strajk w kopalniach rudy żelaznej w pow. częstochowskim (2 tysiące robotników), w maju-czerwcu strajk w przemyśle budowlanym w Krakowie (6 tysięcy robotników), w czerwcu strajk w przemyśle włókienniczym okręgu białostockiego (3 tysiące robotników), w sierpniu strajk w fabrykach wyrobów dzianych w Warszawie (3 tysiące robotników), we wrześniu - październiku strajk powszechny w fabrykach mebli giętych (4 tysiące robotników), w październiku powszechny strajk w przemyśle włókienniczym okręgu łódzkiego (110 tysięcy robotników) i w październiku-listopadzie strajk w przemyśle włókienniczym w Łodzi (4 tysiące robotników). W związku z powszechnym strajkiem w przemyśle włókienniczym okręgu łódzkiego

wybuchły w tym okręgu w październiku 2 strajki solidarności: jeden wyłącznie w przemyśle metalowym w Łodzi (3 tysiące robotników), drugi—w różnych gałęziach przemysłu w woj. łódzkim (3½ tysiąca robotników).

Ze strajków o stosowaniu 8-godzinnego dnia pracy wymienić należy: 2 strajki w hutnictwie na Górnym Śląsku w styczniu i lutym (ogółem 5½ tysiąca robotników), oraz strajk w kopalniach węgla w Jaworznie w listopadzie (2 tysiące robotników). Wspomnieć również należy o jednodniowym demonstracyjnym strajku w kopalniach węgla w zagłębiach dąbrowskim, krakowskim i śląskim w lipcu w związku z żądaniem podwyżki płac (29 tysięcy robotników), oraz o demonstracyjnym strajku politycznym w kopalniach węgla koło Sosnowca w czerwcu (2½ tysiąca robotników).

W r. 1929 ruch strajkowy ulega znacznemu zmniejszeniu: w strajkach bierze ogółem udział 217 tysięcy robotników, podczas gdy w r. 1928 brało udział w strajkach 354 tysięcy. To względne uspokojenie się walk strajkowych wynika zapewne z załamania się w tym roku pomyślniej konjunktury gospodarczej: pierwsze półrocze 1929 r. zaznacza się już napięciem w życiu gospodarczym, w drugim zaś półroczu następuje wyraźna depresja.

Z ważniejszych strajków o płace wymienić należy: w maju strajk w fabryce maszyn w Poznaniu (3 tysiące robotników), w czerwcu strajk w kopalniach węgla w pow. będzińskim (3 tysiące robotników), w czerwcu-sierpniu strajk w fabrykach metalowych na Śląsku Cieszyńskim (3 tysiące robotników), w lipcu strajk w cegielniach we Lwowie (2 tysiące robotników), oraz w kopalniach węgla w Rydułtowach na Górnym Śląsku (2 tysiące robotników), w sierpniu strajk w kopalniach węgla w Królewskiej Hucie (2½ tysiąca robotników) i we wrześniu - październiku strajk szewców w Radomiu (3 tysiące robotników). Do strajków o płace zaliczyć też należy demonstracyjny strajk powszechny z powodu niskich zarobków w zagłębiach dąbrowskim, krakowskim i śląskim. Strajk ten wybuchł w listopadzie i objął 116 tysięcy robotników, zatrudnionych w górnictwie, hutnictwie i przemyśle metalowym.

Z innych ważniejszych strajków wspomnieć warto o strajku w kopalniach węgla w zagłębiu dąbrowskim w sierpniu w sprawie stosowania 8-godzinnego dnia pracy (4½ tysiąca robotników), o strajku szoferów taksówek samochodowych w Warszawie w sierpniu w sprawie zmiany systemu kar administracyjnych (6 tysięcy strajkujących), oraz o strajku demonstra-

cyjnym fryzjerów w Warszawie w listopadzie (2 tysiące strajkujących) przeciwko otwieraniu zakładów fryzjerskich w niedzielę.

W r. 1930 wraz z pogarszającym się stanem gospodarczym maleje też znacznie ruch strajkowy. Liczba biorących udział w strajkach w tym roku wynosi zaledwie 47 tysięcy robotników, jest to najniższa roczna liczba strajkujących, zanotowana dotychczas. W r. 1930 nie spotykamy się też z większymi akcjami strajkowymi, a większość wystąpień ma na celu obronę dotychczasowych płac, wypłatę zaległych zarobków lub też żądania cofnięcia redukcji pracowników. Jak widać z tablicy 3 na rok 1930 przypada najwyższy stosunkowo udział strajkujących w strajkach o nieredukowaniu personelu (12% ogółu strajkujących), również i udział strajkujących w strajkach o wypłaceniu zaległych zarobków jest bardzo wysoki, bo wynosi 34,5% ogółu strajkujących w strajkach o płace.

Tabl. 4. Strajki o wypłaceniu zaległych zarobków w latach 1925—1930

Grèves ayant pour causes les demandes de paiement des salaires arriérés 1925—1930

Rok Année	Strajki o płace Grèves concernant les salaires		
	Strajkujący ogółem Nombre total des grévistes	w tem strajkujący o wypłatę zaległych zarobków dont grévistes demandant le paiement des salaires arriérés	
		w liczbach bezwzględnych en nombres absolus	w odsetkach ogółu strajkujących En % du total des grévistes
1925	96 742	36 461	37,7
1926	110 292	18 426	16,7
1927	202 981	12 067	5,9
1928	223 369	10 803	4,8
1929	64 672	13 418	20,7
1930	25 249	8 709	34,5

Z większych strajków w 1930 r. wymienić można jedynie szereg strajków w kopalniach węgla kamiennego w zagłębiu dąbrowskim w kwietniu i maju z powodu wprowadzenia nowego regulaminu pracy (ogółem 7 tysięcy strajkujących), oraz dwukrotny strajk w kopalni soli potasowych w Małopolsce we wrześniu z powodu redukcji robotników (po 1 tysiącu strajkujących).

Tabl. 5. Wyniki strajków w latach 1923—1930

Résultats des grèves en 1923—1930

Rok	Liczba strajkujących — Nombre de grévistes												
	Ogółem Total	w strajkach wygranych całkowicie <i>dans les grèves terminées avec succès complet</i>		w strajkach wygranych częściowo <i>dans les grèves terminées avec succès partiel</i>		w strajkach przegranych <i>dans les grèves échoués</i>		w strajkach o niewiadomych rezultatach <i>dans les grèves sans résultats connus</i>					
		ogółem total	%	ogółem total	%	ogółem total	%	ogółem total	%				
1923	849 051	536 799		63,2		288 073		33,9		24 179		2,9	
1924	564 134	209 796		37,2		338 067		59,9		16 271		2,9	
1925	148 527	84 382		56,8		51 036		34,4		13 109		8,8	
1926	145 493	84 151		57,8		49 635		34,1		11 707		8,1	
1927	234 938	14 593	6,2	181 726	77,3	29 077	12,4	9 542	4,1				
1928	354 018	56 206	15,9	222 342	62,8	36 585	10,3	38 885	11,0				
1929	217 365	24 034	11,1	39 450	18,1	31 504	14,5	122 377	56,3				
1930	47 361	8 932	18,9	17 009	35,9	17 947	37,9	3 473	7,3				

Przechodząc do rozpatrzenia strajków z punktu widzenia ich wyników, możemy zauważyć pewną zależność wyników strajków od konjunktury gospodarczej. W latach depresji, względnie recesji procentowy udział strajkujących w strajkach przegranych jest wysoki (60% w 1924 r., po 34% w latach 1925 i 1926, oraz 38% w 1930), natomiast w latach poprawy gospodarczej, względnie ożywienia, udział strajkujących w tych strajkach maleje znacznie (12% w 1927 r. i 10% w 1928 r.). W r. 1929, który był okresem złej konjunktury, procentowy udział strajkujących w strajkach przegranych wynosi wprawdzie tylko 15% ale udział ten podwyższy się do 68%, o ile wliczymy tu strajk demonstracyjny (a więc bez rezultatu) w górnictwie, hutnictwie i przemyśle metalowym w zagłębiu dąbrowskim, krakowskim i śląskim.

II. Zależność pomiędzy ruchem strajkowym a ruchem cen i płac.

Rozpatrując zależność ruchu strajkowego od warunków życia gospodarczego, można ująć ją bądź badając zależność pomiędzy drożyzną, czyli cenami artykułów pierwszej potrzeby

jako przyczyną i strajkiem jako skutkiem, bądź też zależność pomiędzy strajkiem, a płacą zarobkową.

Dla ustalenia wspomnianej wyżej zależności na drodze analizy matematycznej, obliczyliśmy współczynnik korelacji dla liczby strajkujących w strajkach ekonomicznych i wskaźnika cen żywności, oraz dla tejsze liczby strajkujących i wskaźnika płac realnych.

Jako miernik wahanja poziomu cen żywności, obraliśmy wskaźnik grupy żywności wskaźnika kosztów utrzymania w Warszawie, ponieważ wskaźnik ten sięga najdalej wstecz, bo aż 1922 r., podczas gdy wskaźnik kosztów żywności w miastach, który jako obejmujący większe i mniejsze miasta całej Polski odpowiadałby bardziej celowi, obliczany jest w tej postaci dopiero począwszy od 1926 r. Wskaźnik cen żywności został wyrażony w walucie obiegowej i posunięty o miesiąc ze względu na to, że zmiany w poziomie cen odbić się mogą na ruchu strajkowym, ujmowanym jako wynik tych zmian, dopiero po pewnym przeciągu czasu.

Ruch strajkowy, rozpatrywany w okresach miesięcznych wykazuje duże skoki, związane w pewnej mierze z sezonowością niektórych

gałęzi przemysłu, dla niwelowania więc tych wahań obliczono liczby strajkujących w strajkach rozpoczętych w poszczególnych miesiącach jako przeciętną z liczby strajkujących z 13 miesięcy: 6 miesięcy przed i 6 miesięcy po danym miesiącu.

Spółczynnik korelacji, obliczony według

$$\text{wzoru } r = \frac{\Sigma xy}{\sqrt{\Sigma x^2 \cdot \Sigma y^2}}$$

z zestawionych w ten sposób szeregów liczby strajkujących i wskaźnika cen żywności, dla okresu od 1925 r. do połowy 1930 roku wynosi +0,47 (spółczynnik korelacji dla tegoż okresu wyliczony dla liczby strajkujących bez zniwelowania wynosi: +0,16). Zależność pomiędzy ruchem strajkowym a ruchem cen za cały badany okres 1923—1930 nie daje się wyliczyć, ponieważ w latach inflacji wskaźnik cen żywności z bardzo małych liczb na początku dochodzi do bardzo wielkich liczb przy końcu tego okresu, co uniemożliwia wszelką analizę matematyczną.

Próba znalezienia zależności pomiędzy ruchem strajkowym, a realną wartością płacy, która jest funkcją procesów drożyznianych, względnie wskaźnikiem płac realnych jako jedynym posiadanym dotąd miernikiem wartości płacy, nie dała wyniku dodatniego. Spółczynnik korelacji dla okresu 1923—1930 jest zupełnie znikomy, co wskazywałoby mogło, że na przebieg ruchów strajkowych w tym czasie wywierały przemożny wpływ różne inne czyn-

niki życia gospodarczego, jak np. stan rynku pracy, a nie poziom płac.

Zależność pomiędzy ruchem strajkowym, a płacą zarobkową występuje wyraźnie jedynie w okresie inflacyjnym 1921—1923, w którym gwałtowna dewaluacja pieniądza sprawiała, że czynnik wysokości płacy, a właściwie jej realnej wartości, oraz związanych z nim walk zarobkowych posiadał w procesach ekonomicznych znacznie większą wagę, aniżeli w okresie stałej waluty. Fakt ten znajduje potwierdzenie w liczbach, charakteryzujących rozmiary ruchu strajkowego w latach inflacji: w okresie 1921—1923 brało przeciętnie udział w strajkach ekonomicznych 541 tysięcy robotników, podczas gdy w okresie 1925—1929 przeciętnie tylko 140 tysięcy robotników. (Obliczenie zasięgu zatargów pracy w stosunku do liczby zatrudnionych¹, dokonane dla lat 1923—1929, wykazuje również największy zasięg w 1923 r. 89%, wobec przeciętnego zasięgu 23% dla lat 1925—1929.)

Współczynnik korelacji² dla okresu 1921—1923 wynosi —0,32. Został on obliczony dla dwóch następujących szeregów: liczby strajkujących w strajkach rozpoczętych w poszczególnych miesiącach i wskaźnika płac realnych, zestawionego przez T. Szturm de Sztrema³. Należy zaznaczyć, że obliczenie to ma wartość jedynie przybliżoną, ponieważ w latach 1921—1922 statystyka strajków nie obejmowała Grórnego Śląska i województw wschodnich.

Les grèves en Pologne au cours des années 1923—1930

Résumé

Une analyse circonstanciée du mouvement gréviste au cours des années 1923 — 1930 nous mène à la conclusion, qu'au point de vue des causes ayant provoqué les grèves (v. le tabl. 3), la plus grande intensité des luttes ayant pour but l'augmentation des salaires se fit sentir au cours de l'année 1923 qui fut celle de la plus grande dépréciation de la mont-

naie. Les chiffres du tableau 1 démontrent que l'accroissement de l'intensité du mouvement gréviste dans cette année se développe parallèlement à l'inflation toujours croissante. Les grèves à cette période avaient pour but surtout l'application de l'échelle mobile des salaires, ce qui a contribué à populariser l'idée de conventions collectives; ces dernières

¹ Janina Ettinger. *Strajki i lokauty, a rynek pracy w Polsce w latach 1923 — 1929. Statystyka Pracy*. 1930 r. zes. 3.

² T. Szturm de Sztrem. *La gestion des salaires en Pologne pendant et après la guerre Revue Internationale du Travail* 1924. vol. X. Nr. 3, str. 421.

³ W podobny sposób badał też zależność pomiędzy ruchem strajkowym a wskaźnikiem płac w okresie inflacji T. Szturm de Sztrem w pracy: *Płace zarobkowe w okresie dewaluacji pieniężnej*. Warszawa 1923. Spółczynnik korelacji za lata 1921 — 1922, do których autor ograniczył swe badania, wyniósł 0,54, przy czym należy zaznaczyć, że obliczenia współczynnika oparte było na danych kwartalnych, a nie miesięcznych.

n'étaient jamais aussi répandues qu'à cette époque (v. le tabl. 2). En 1930, par contre, le mouvement gréviste est le plus faible; cela s'explique par la dépression générale et par la situation économique qui accuse un empirisme continu. La plupart de grèves à cette période ont pour cause la réduction du personnel ou bien la revendication de paiement des salaires arriérés (v. le tabl. 4).

En ce qui concerne l'analyse des grèves au point de vue de leurs résultats (v. le tabl. 5), on doit constater une stricte dépendance entre les résultats des grèves et la conjoncture économique au moment donné. Au cours des années de dépression économique, la participation de grévistes aux grèves échouées augmente d'une façon frappante (en 1924—60%, en 1925 et en 1926—34%, en 1930—38%); par contre, dans les années d'animation économique le nombre des grévistes impliqués aux grèves échouées diminue sensiblement (en 1927—12%, en 1928—10%). En 1929, qui est l'année d'une dépression considérable, le pourcentage des grévistes prenant part aux grèves échouées est de 15%; toutefois, ce pourcentage serait de 68%, si l'on tenait compte d'une grève de caractère démon-

stratif (donc—sans résultat) dans les industries minière, métallurgique et des métaux.

Afin d'établir la relation qui existe entre le mouvement gréviste et le mouvement des prix et des salaires, on a calculé le coefficient de corrélation pour le nombre des grévistes et pour le nombre - indice des prix des articles alimentaires, ainsi que pour le nombre des grévistes et le nombre-indice des salaires réels.

Le coefficient de corrélation calculé d'après la formule $r = \frac{\sum xy}{\sqrt{\sum xy^2 \cdot \sum xy^2}}$ pour le nombre

des grévistes et pour le nombre-indice des prix des articles alimentaires à la période de 1925 — I semestre de 1930 s'élève à + 0,47.

Le coefficient de corrélation calculé pour le nombre des grévistes et pour le nombre-indice des salaires réels à la période de 1921—1923 a été de 0,32.

De même, on a essayé d'établir la dépendance qui existe entre le mouvement gréviste et la valeur réelle des salaires à la période de 1923 — 1930, mais sans résultat positif, car le coefficient de corrélation obtenu a été complètement insignifiant.

Wydawnictwa Głównego Urzędu Statystycznego

I. Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej

Złoty

Wychodzi od r. 1922.
Podaje w skrócie dane statystyczne, dotyczące wszelkich dziedzin życia państwowego, gospodarczego i społecznego.

Rok wydania	V — 1927	15.00
" "	VI — 1928	14.00 i 15.00
" "	VII — 1929	14.00 i 15.00
" "	VIII — 1930	15.00 i 16.00

II. Mały Rocznik Statystyczny

Rok I.	1930.	wyczerpany
" II.	1931	wydanie polskie, francuskie i angielskie po
		2.00

III. Kwartalnik Statystyczny

Wychodzi od r. 1924.
Podaje artykuły i dane liczbowe, obejmujące poszczególne zagadnienia życia gospodarczego i społecznego.

Tom	V. Rok 1928. (bez zeszytów 1 i 2).	30.00
"	VI. " 1929. Całość	56.00
"	VII. " 1930. "	56.00
"	VIII. " 1931. "	56.00
Prenumerata	roczna w kraju	30.00
"	półroczna "	30.00
"	roczna zagranicą	60.00

IV. Wiadomości Statystyczne

Od 1923 r. wychodzą dwa razy na miesiąc.
Każdy zeszyt zawiera aktualne informacje z zakresu statystyki gospodarczej, komunikacyjnej i skarbowej.

Rok wydania	IV. 1926. Całość	10.00
"	V. 1927. (bez zeszytów 1, 2, 3 i 4)	13.60
"	VI. 1928. (bez zeszytów 1 i 2)	14.80
"	VII. 1929. Całość	16.00
"	VIII. 1930. "	16.00
"	IX. 1931. Zeszyt oddzielny	1.00
Prenumerata	roczna w kraju	16.00
"	zagranicą	20.00

"Od roku 1931 wychodzą trzy razy na miesiąc.

V. Statystyka Pracy — Kwartalnik

Wychodzi od r. 1922.

Rocznik	VIII. Rok 1929.	14.00
"	IX. " 1930.	14.00
"	X. " 1931. Zeszyt oddzielny	4.00
Prenumerata	roczna w kraju	14.00
"	zagranicą	16.00

VI. Handel Zagraniczny:

a) Rocznik

Wychodzi od r. 1922.

1926 i 1927: część I — zł. 8.00; część II	8.00
1928 (wyczerpany)	16.00
1929	5.00
1929—1930	8.00

b) Miesięcznik

Wychodzi od r. 1927.

Rok 1930. Całość	32.00	
" 1931. Zeszyt oddzielny	3.00	
Prenumerata	roczna w kraju	32.00
"	zagranicą	36.00

VII. Statystyka Uboju Bydła

Złoty

Rok I.	1928, zesz. 1—4 i 1929, zesz. 1—3. Kwartalnik. Całość	6.00
Od r.	1930 podawana jest w Wiadomościach Statystycznych	

VIII. Statystyka Cen

Rok I.	1929. Miesięcznik. Całość	16.00
"	II. 1930. Kwartalnik "	12.00
"	III. 1931. Zeszyt oddzielny	3.20
Prenumerata	roczna w kraju	12.00
"	zagranicą	16.00

IX. Statystyka Polski

Tom	V. Wielka własność rolna	11.00
"	VI. Statystyka funkcjonariuszów państwowych	20.00
"	VII. Statystyka finansów komunalnych	24.00
"	VIII. Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu w r. 1922	15.00
"	IX. Zesz. 1—2. Statystyka kryminalna w r. 1924/25, zesz. po zł. 12.—	24.00
"	X. Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu w r. 1928	10.00

Wyniki I spisu powszechnego z dnia 30.IX 1921 r.
Tomy XI—XXXVI:

Gospodarstwa wiejskie (tomy XI—XII):

Tom	XI. zesz. 2 woj. centralne	8.00
"	" " 3 " wschodnie	4.00
"	" " 4 " zachodnie	6.00
"	" " 5 " południowe	8.00
"	XII. zesz. 2 Grunty wspólne	5.00
"	XIII. Nieruchomości i budynki. z. 1 Analiza	6.00
"	" " " " 2 Tablice	

wyczerpany

Mieszkania, ludność, stosunki zawodowe (tomy XIV—XXXI). Całość 280.00

Oddzielne województwo od zł. 8.00 do zł. 26.00

Tablice państwowe (tom XXXI). zł. 30.00

Tom	XXXV. Gospodarstwa domowe (tablice)	8.00
Tom	XXXVI. Zeszyt 2. Miejsce urodzenia, czas pobytu (tablice)	10.00
Tom	XXXVII. Statystyka finansów komunalnych 1925/26	16.00
Tom	XXXVIII. Statystyka czynności sądów 1926	3.00
Tom	XXXIX. Zesz. 3. Statystyka finansów komunalnych 1927/28	10.00
Tom	XL. Zesz. 1. Budżety rodzin robotniczych	2.00

X. Rocznik Statystyki Miast Polski

Rok	1928.	3.00
"	1930.	4.00

XI. Rzeczpospolita Polska — Atlas Statystyczny

Rok	1930	20.00
-----	----------------	-------

XII. Skorowidz Miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej

Całość	tomów 15 (każdy obejmuje oddzielne województwo)	67.00
Cena	oddzielnego tomu od zł. 2.40 do zł. 10.00	